

válka je mým osudem

LENKA KLICPEROVÁ — MARKÉTA KUTILOVÁ

Válka je mým osudem

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

 KNIHA ZLIN

Lenka Klicperová, Markéta Kutilová

Válka je mým osudem – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

in

válka je mým osudem

LENKA KLICPEROVÁ — MARKÉTA KUTILOVÁ

obsah

10 Prolog

I.

20 Poslední bitva
30 Exodus v poušti
42 Na frontě
52 Mezi černými siluetami
58 Cestou po Sýrii
64 Islámský stát za plotem
76 Afrín bez pomoci
84 České ticho po Afrínu
90 Turecká invaze
122 Návrat do Rožavy
128 Doma by nás zabili
136 Kříž na krku, kalašnikov v ruce
146 Mezi džihádisty
152 Takový normální Belgičan
158 V celách
164 Malý Islámský stát
172 Ropa! Ropa?
180 Nová válka v Libyi
192 Syřané v Libyi
198 Sýrii miluju
206 Raději zemřít

II.

216 Od zrodu IS k poslední bitvě
234 Turecko v Sýrii
240 Světová syrská válka
244 Z našich cest

Prolog

Válka se stala pro všechny Syřany osudnou. Posledních devět let neznají nic jiného než boj, umírání, truchlení za mrtvé. Jejich životy už nikdy nebudou takové, jako před válkou. Válka nic nedává, jen bere a nikdy nic nevrátí zpět. Válka v Sýrii nemá vítězů, má jen poražených a těch přibývá. Svým způsobem se tato válka stala i naším osudem...

Poprvé jsme společně překročily hraniční řeku Tigris v horkém létě roku 2015. Poprvé jsme se ocitly v Sýrii, zemi rozvrácené válkou. V zemi, odkud se do Evropy přes Turecko valily statisíce uprchlíků.

Naše první cesta vedla do města Kobání. Byly jsme fascinovány odvahou lidí, kteří vzali staré kalašnikovovy a šli město bránit. Pak rodiče pohřbívali svoje dcery a syny a děti svoje rodiče. Kobání bylo zdevastované, ale svobodné. „Biží ázádí,“ volali tenkrát šťastní lidé. Opili nás svou láskou k zemi, národu i svým upřímným lidstvím, kterým nás po celou dobu dobíjeli. V roce 2015 jsme založily sbírku na pomoc lidem ve městě Kobání a v Česku vybraly 1,3 milionu korun. Za tyto peníze jsme mimo jiné nechaly vyrobit 700 školních lavic a obnovily celou jednu školu ve vesnici Dagirmán, která byla zničena během bojů s Islámským státem. Funguje dodnes a chodí do ní 275 dětí. Je to naše, vaše česká škola v Sýrii.

Od té doby se v Sýrii hodně změnilo. Jedno ale ne – válka v ní trvá i dnes, kdy v létě 2020 píšeme předmluvu k této knize. Je to naše společná čtvrtá kniha o Sýrii. Posledních šest let nám změnilo život. Poznaly jsme skutečné hodnoty. Vzpomínáme na Ázáda, snajpra z Kobání, který nám říkal: „Skutečné hodnoty jsou láska, vášeň, obětování, loajalita, sdílení starosti o jiné a dodržování principů.“ Jindy jsme klesly na dno, když jsme stály tváří v tvář zoufalství a beznaději. Jak odpovědět pětileté Damur, která se ptá, kdy jí zase narostou nožičky? Ty její vzala mina, kterou tam někdo nastražil. Že se jen špatně narodila?

Společně s lidmi v Sýrii jsme vnímaly jejich bolest i štěstí, a pak zase bolest. Nejprve bolest, když krváceli v boji s Islámským státem. Pak štěstí, když vyhrávali a svět jim držel pěsti. A pak tu nejhorší bolest, když byli zrazeni všemi spojenci a ponecháni napospas tureckému vpádu. Nemohly jsme k utrpení, které jsme viděly všude kolem sebe, zůstat netečné. Pak jsme se snažily poukázat na nespravedlnost a na bezprávní páchané na Kurdech, křesťanech, jezidech i Arabech, našich spojencích v boji proti Islámskému státu (IS). Naše poslední dvě cesty do Sýrie koncem roku 2019, tedy v době, kdy Turecko vojensky obsadilo další část severní Sýrie, v době, kdy svět nechal tamní lidi napospas Turecku a jeho spojencům, byly pro nás obzvlášť těžké. Přijely jsme zničené a zlomené. Nikdy v životě jsme nikde nezažily tolik zoufalství, neštěstí, beznaděje. Smrt byla všude kolem. Padala z tureckých letadel nad námi. Panoval chaos. Všechno se zdálo tak zbytečné! Stejně, jako vlastně celá ta složitá a komplikovaná válka v Sýrii. Trvá už devět let. A výsledek? Prezident Asad už zase ovládá velkou část země, zbytek je rozdroben, rozkraden, panuje v něm násilí a nestabilita, chudoba a bída. Blíží se mír? Ani po devíti letech to nikdo nedokáže přesně říct.

Za těch šest let jsme se snažily především pochopit, co se v Sýrii skutečně odehrává a proč. A pochopit i to, proč se Islámský stát mohl stát tak úspěšným a přitáhnout tolik lidí z celého světa. Součástí hlubšího pochopení je vždy nejprve nutnost odhodit černobílý způsob uvažování. I do Islámského státu ze začátku přicházelo mnoho lidí z celého světa, kteří sem nešli kvůli vraždám a násilí. Zejména ženy chtěly budovat čistý islámský stát a řád. Není to žádná snaha o ospravedlnění těchto lidí. V žádném případě. Většina těch, o kterých je v této knize řeč, velmi dobře věděli, kam jdou a co tam budou dělat. Ale jestliže Islámský stát zahrnoval tak rozsáhlé území a žilo v něm několik milionů lidí, je jasné, že to všechno nebyli jen krvežízniví vyšinutí blázni. Snažily jsme se mluvit se všemi stranami tohoto bohatě rozvětveného konfliktu. S některými se spolupracovalo lépe, s jinými hůře. Navštívily jsme za těch šest let skoro všechny oblasti Sýrie, včetně těch režimních. Tam se nám ale podařilo vízum dostat jen jednou. Pak už jsme nebyly režimem Bašára Asada a jeho úředníky považovány za loajální novinářky. Dělalý jsme rozhovory s členy

islamistických milicí, s Araby, Kurdy, Turkmeny, křesťany, jezidy, komunisty i demokraty, a pak i s bojovníky Islámského státu a jejich manželkami. Snažily jsme se být objektivní. Ale nemůžete psát bez srdce, to by nebylo ke čtení. Jsme toho názoru, že novinář musí umět pojmenovat zlo, a to zcela jasně, a ne za každou cenu hrát hru na objektivitu a nestrannost.

Syrská válka je mediálně špatně pokrytá. Každá ze stran má svoji propagandu, ale nezávislé informace chybí. Mnozí novináři tam zemřeli, málokdo se tam odváží a těžko se tam vůbec dostává a pracuje. Situace se mění, a ne každý na svoje území novináře pouští. Na režimních územích jsme novináři pod kontrolou tajných služeb, které rozhodují o tom, s kým budeme mluvit. Islamistické skupiny novináře na svoje území nepouštějí vůbec – Islámský stát je rovnou podřezával a jediné místo, kam se dá přijet a svobodně tam pracovat, jsou území pod správou Kurdů. I proto jsme tam strávily nejvíce času. Nikdo nám v novinářské práci nekladal žádné podmínky a nikdy nikdo necenzuroval naši práci. Proto jsme se na kurdská území vracely opakovaně. Ve všech válkách to platí stejně – i jako novinář si musíte vybrat stranu. S tou pak můžete v terénu dělat novinářskou práci, popsat konflikt, ale pro ostatní budete vnímán jako nepřítel. Můžete si stokrát říkat, že by to tak být nemělo a že novinář by měl být na všech stranách konfliktu, ale v praxi to nejde. Nemůžete být zároveň na frontách s IS a zároveň s Kurdy. Nemůžete jezdit na režimní území a zároveň ke Kurdům. Ani pro jednu stranu byste pak nebyli důvěryhodný partner. A do války, na frontové linie můžete brát jen toho, komu věříte. Tak to je. Proto jsme největší část války strávily právě s Kurdy. Byli pro nás nejpřirozenější možností – jejich samospráva, myšlení, nastavení, ideály – vše bylo nejvíc podobné tomu evropskému. Podobné, nikoliv stejné. Řekněme, že se mu nejvíce blížilo.

S vypuknutím migrační krize v roce 2015 se lidé u nás doma začali dělit na „vítače“ a odpůrce uprchlíků. Od té doby naši společnost dokáže polarizovat kde co, včetně války v Sýrii. A zde je to obzvláště překvapivé. Mezinárodní konflikt, do něhož je přímo zapojeno Rusko, Írán, USA, Turecko, Saúdská Arábie a Katar. Ne však Česká republika. Ta tam má ovšem dobré vztahy s režimem Bašára Asada a je jedinou zemí EU, která má v Damašku otevřenou ambasádu po celou dobu

války. Proč tedy právě tato válka dokáže českou společnost rozdělovat tak, že zastánci různých názorů jsou schopni se osočovat a nadávat si, a to velmi nevybíravě? Protože zde proti sobě stojí USA a Rusko a česká společnost i média mají potřebu jednoznačně podporovat jednu ze stran. A to i přesto, že v syrské válce zlo páchají všechny strany konfliktu a situace není vůbec černobílá.

Snažíme se kriticky přistupovat ke všem. Od začátku poukazujeme na to, že Rusko se řadí na stranu věčných živelů konfliktu, a to podporou Bašára Asada, který je zodpovědný za mučení a vraždy desetitisíců obyvatel Sýrie. Mluvíme o roli Kataru, Saúdské Arábie a Turecka při rozpoutání syrského pekla. Poukazujeme na spolupráci mezi IS a Tureckem. Stejně tak ale poukazujeme na selhání Západu a NATO, když dovolili Turecku, aby provedlo invazi do syrského Afrínu a poté do dalších oblastí spravovaných Kurdy. Při tureckém bombardování zemřely stovky civilistů a statisíce lidí byly vyhnány ze svých domovů. Po Afrínu zavládlo v médiích hrozné mlčení. Nebo snad ještě hůře – ospravedlňování tureckých kroků. Vždyť je to přece partner Západu, člen NATO! Dalo nám spoustu práce do českých médií vůbec dostat naše články, které nesouzněly s optikou západních i domácích politiků. Některá česká média tyto materiály odmítla publikovat úplně.

Kdo jiný by ale na nespravedlnost měl upozorňovat, než novinář snažící se o objektivní přístup?

Skutečnost není černobílá, jenže to česká společnost a ani naši politici nechtějí slyšet. Chtějí jednoduché nálepky. Jsme proruští nebo protiruští. Jakmile někdo kritizuje postup Západu v Sýrii, jednoznačně je tím přesunut do tábora asadovců a putinovců. Česká společnost je rozjitřená. Chce slyšet jen jednoznačná stanoviska, nad nimiž se nemusí dlouho přemýšlet. Měli bychom se více snažit vyvarovat se stádnímu, černobílému uvažování, a to i v případě syrské války. Podobné je to s naší kritikou nečinnosti NATO v syrském Afrínu. Kritizovaly jsme i Evropskou Unii za mlčení ohledně tureckého vpádu do Afrínu. A opět jsme byly zneužity nejrozličnějšími skupinami stoupenců referend o vystoupení z EU a NATO. Protože když něco kritizujete, tak to přece jasně znamená, že jste v táboře odpůrců institucí jako EU a NATO. Jenže my pouze chceme, aby se tyto instituce chovaly tak,

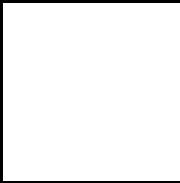
abychom se za ně nemusely stydět, aby v praxi dodržovaly zásady, na nichž evropské společenství stojí. Neznaменá to, že chceme, aby ČR vystoupila z těchto struktur a vydala se úplně napospas ruskému vlivu.

Žijeme v těžké době plné nepřátelství. Jsme součástí stále se opakující historie, z níž se jen málokdo dokáže poučit. Je to vidět i na dění na Blízkém východě, kde Západ opakuje stále tytéž chyby vycházející z nepochopení tamní reality. Nic se nezměnilo ani na tom, že i dnes se každá země snaží prosazovat hlavně svoje zájmy – mocenské, ekonomické a politické. Na pozadí všech válek současného světa jsou boje o zdroje, energetické suroviny a o trasy pro jejich transport.

Americký prezident Trump ohlásil vítězství nad Islámským státem už v prosinci 2018. Ještě déle než rok trvalo, než se podařilo zbytky IS udolat. Přišel o svoje území, ale ne o přívržence. A už vůbec ne o bojovníky. Jen změnil strategii a zatím neohrožuje Evropu a Ameriku. Proto si většina politiků myslí, že už se s ním nemusí počítat. A Kurdové, kteří proti němu bojovali tváří v tvář, už nejsou potřeba.

Jenže když se porozhlédnete po uprchlickém táboře al-Haul, díváte se do tváří nových bojovníků džihádu. Většina ještě nedovršila osmnáct let. Není to příjemný pohled...

Knihu jsme rozdělily do dvou částí – první je reportážně laděná a odráží naše zážitky a zkušenosti. Ve druhé se věnujeme politickému vývoji v Sýrii za poslední léta, okolnostem vzniku Islámského státu a roli velmocí v tomto konfliktu.

Poslední bitva

Sýrie, únor 2019

Je sedmého února 2019. Vstaly jsme brzy, i když zase ne tak brzy, jak jsme původně chtěly. Se vstáváním máme vždycky problém, jsme sovy, noční typy, rána nemilujeme. Ale nedá se nic dělat. Přiletěly jsme včera do Arbíl, metropole Kurdů v Iráku. Bydlíme ve stejném hotelu jako už po několikáté – už je to pro nás rutina. Fascinují nás snídaně v horním patře tohoto hotelu. Pět let jsou nachlup stejné, stejné jídlo, stejné ubrusy i stejný muž, který se o ně stará. Za pět let na menu nepřibyla ani jediná věc. Bohužel ani kafe. Jinak je Arbíl světem luxusu, světem, kde vše funguje, narozdíl od světa, kam teď s batohy míříme my. Zavoláme si taxi a necháme se odvézt na hranici se Sýrií. Oproti jiným novinářům máme výhodu – povolení překročit hranici získáváme díky dobrému, vysoce postavenému kurdskému příteli snadno. Pošle sms úředníkům na hranici, že nás mají nechat jít. Odpadá mnohatýdenní byrokratický proces, kdy musíte dopředu poslat do Dihóku, města na severu iráckého Kurdistanu, žádost tamním úřadům a pak čekat, až se vám ozvou, že žádost je vyřešena. Anebo naopak – že vás do Sýrie nepustí, což se také stává.

Někdy je i cesta taxíkem docela o nervy. V Arbíl jsou, řekněme, hodně specifictí taxikáři. Naberou vás klidně, i když naprosto netuší, kde je přesně místo, kam chcete jet. Takže i když muž v Arbíl kýve, že naprosto jasně ví, kde je hraniční přechod Pěšchábúr–Sémáلكá, jak je to ve skutečnosti, se často ukáže, až když hodiny bloudí po vesnicích na hranici, a ne a ne se trefit. Potíž je v tom, že hraniční přechod zavírá ve tři a musíte se tam dostat s předstihem, abyste stihli všechny formality. A těch s postupující válkou přibývá. Tytam jsou doby, kdy si na břehu řeky Tigris prohlédli naše pasy, zeptali se, co chceme v Rožávě dělat a popřáli příjemný pobyt. Dnes je to proces na dvě až tři hodiny. Během čekání na vyřízení formalit si na hranici všímáme zvláštního hubeného mužička v brýlích, mluvícího anglicky se

silným francouzským přízvukem. Jako by se sem vůbec nehodil. Nosí si s sebou podložku, na kterou pokaždé opatrně dosedá s bolestivou grimasou kolem úst. To si tady na těch silnicích užije, zalitujeme ho na chvíli při představě syrských cest plných děr a výmolů. Pak se ale naše cesty rozdělí a ztratíme ho z dohledu.

Večer už jsme naštěstí bez problémů v Kámišli, centru syrské kurdské oblasti nazývané Rožava. Jedeme tak trochu na blind. Za normálních okolností už máme předem dohodnutého fixera. To je osoba, která plní úlohu překladatele a také jakéhosi poradce. A především by měla vědět, jaké povolení má žádat na kterém úřadě. V ideálním případě by to měl být člověk dokonale znalý místních poměrů, který má také zkušenosti s novinářskou prací a měl by tedy umět zahraničnímu novináři pomoci zorientovat se v situaci. Ale k ideálu to má v Sýrii daleko. Musí nám stačit, že umí jakž takž anglicky a že je spolehlivý – že nás neprodá žádné teroristické organizaci a budeme s ním v tomto ohledu v bezpečí. Kurdové také lidi, kteří pracují se zahraničními novináři, sami prověřují. Nechtějí, aby došlo k únosu novináře, především členy Islámského státu. Bezpečný je tedy v zásadě každý fixer, s těmi ostatními kvalitami je to ale velice různé. Většinou platí, že žádnou invenci a žádné nápady novinář čekat nemůže. Musí si umět poradit sám a fixer je spíše bezpečný tlumočník. A tak to bude i v tomto případě. Rozhodly jsme se odjet docela narychlo, bylo nám jasné, že poslední bitva s IS je událost, u které nemůžeme chybět. Jenže stalo se něco, co jsme za čtyři roky války nikdy nezažily – Rožava je plná zahraničních novinářů! V Kámišli se pomalu nedá sehnat místo na spaní a fixeři jsou všichni rozebrání. Navíc vpád desítek štábů z celého světa způsobil brutální nárůst cen za služby fixerů. My si takové sumy nemůžeme dovolit. Něco ale vymyslet musíme – bez fixera nás vůbec na frontu nepustí. Taková pravidla zavedli vojáci z kurdsko-arabských SDF (Syrian Democratic Forces). Naštěstí nás v tom naši bývalí fixeři nenechají a do cesty nám přihrají Ahmad Hosana, mladíka, jehož tvář nám je povědomá. Kde jen jsme ho viděly? Ano – už si vzpomínáme – v mediálním středisku SDF, kam jsme si musely vždy pro povolení, když jsme předtím jezdily do Rakky. Tehdy se tvářil, že neumí anglicky, nebavil se s námi. A ejhle – najednou jeho angličtina zní docela solidně. Navíc má v armádě dobré kontakty,

i když už pro ni podle svých slov nepracuje. Tak tedy bereme Ahmad, stejně nemáme jinou možnost.

Příštího dne vyrazíme zase velice brzy, čeká nás dlouhá cesta do Hasaky a potom dál na jihovýchod, až na ropné pole Omar. Tam se vytvořilo jakési předpolí, základna sil SDF a novinářů mířících na frontu. V Hasace ještě nabíráme ozbrojený doprovod. Nemůžeme jet jen samy s fixerem. Na pole Omar vede dlouhá cesta přes území, které obývají sunnitské arabské kmeny. Jsou velmi konzervativní a většina z nich nadvládu IS vítala. Sice toto území nedávno dobyly síly SDF, ale tyto kmeny nejsou spojenci, na které by se dalo spolehnout. Myšlenky radikálního islamismu jim nejsou nijak vzdálené. Pohybuje se mezi nimi stále velké množství radikálů z IS, zatím to jsou spící buňky. Jak dlouho bude trvat, než se probudí, je otázka.

Už tohle území docela důvěrně známe. Něco jsme se tu najezdily v květnu roku 2018, když se dobýval Hadžín. Nakonec Hadžín padl až 14. prosince 2018. Od roku 2017 už měl neoficiální status centra Islámského státu, poté, co byla v říjnu 2017 dobyta celá Rakka, někdejší hlavní město nejbohatší teroristické organizace všech dob. Představitelé iráckých tajných služeb věřili, že v Hadžínu se také ukrýval vůdce IS Abú Bakr al-Bagdádí. Soustředilo se tu totiž svého času celé vedení IS, město bylo opevněno a protkáno sítí podzemních tunelů, díky nimž se mohli islamisté během dobývání nepozorovaně přeskupovat. Odhaduje se, že Hadžín mohlo bránit až 4 000 po zuby ozbrojených islamistů.

Z Hadžínu zůstala jen hromada trosek, civilisté věrní IS se přesunuli hlouběji na jihovýchod s teroristy, ostatní se vydali hledat útočiště buď k příbuzným po okolí, nebo do uprchlických táborů.

Projíždíme neskutečně zanedbanými vesnicemi, kde, jak se zdá, čas stojí už od roku 622. Ženy na ulicích vidět nejsou vůbec, nebo jen v přísně konzervativním oděvu, v černém nikábu, který neodhaluje ani oči, a v černých rukavicích. Musí je doprovázet nějaký mužský příbuzný, byť by to byl dospívající chlapec. Chlapci a muži jsou ti, kdo tu mají nějakou cenu, ženy nejsou vhodné k ničemu jinému než k rození dětí. Pokud tu už nějaké školy jsou, jsou pro chlapce. Dívky za tu investici nestojí. Proč by měly chodit do školy, když se v patnácti i dříve vdají a budou plnit své poslání – tedy povít svému muži co největší počet potomků?

Večer dojíždíme na ropné pole Omar. Taky to tady už známe. Omar a Tanak jsou největší ropná pole Sýrie. V dobách míru se na nich těžilo kolem 300 000 barelů ropy denně. Jsou tu i zásoby zemního plynu. Dříve tu měly kontrakty americké a francouzské firmy – třeba americký gigant Conoco. Stávala tu i rafinerie, což má daleko větší hodnotu než jen obyčejné těžební věže. Odtud dříve vedlo potrubí směrem k Homsu a dál do Bánijásu, k moři. Omar a Tanak zásobovaly ropou a zemním plynem celou Sýrii. Ale to bylo před rokem 2014. Pak sem ze sousedního Iráku vtrhnul Islámský stát a Tanak i Omar zabral pro svůj byznys. Pak prodával ropu na místní trhy a část putovala do Turecka. Islámský stát a Turecko měly totiž na severu Sýrie společnou hranici. Přes ni putovala ropa a opačným směrem přicházeli džihádisté z celého světa, zbraně, léky, jídlo, spotřební zboží. Později se ukázalo, že do obchodů s IS byl zapojen přímo zeť tureckého prezidenta Erdogana. V roce 2018 však Kurdové spolu s USA a Francouzi sevřeli ropná pole do obklíčení. Tvrdě se o ně bojovalo. Však je to také dodnes vidět. Většina infrastruktury je zničena. Těží se jen na pár věžích. To ale tomuto místu neubírá na jeho důležitosti – ropa pod zemí zůstala. A všichni by ji chtěli. Armádě Bašára Asada se pole dobýt nepodařilo a teď jsou zde Kurdové spolu s Američany.

Všechno zde působí nehostinně, šedě, depresivně.

Je hrozná zima, která zalézá až do morku kostí. Kolem nás se rozkládají jen ruiny bývalého obřího komplexu ropných polí a těžebních zařízení. Vezou nás k jedné z mála budov, která stojí, byť nemá skoro žádná zasklená okna. Asi bývalá ubytovna pro zaměstnance, kdoví. Poničená budova bude naším útočištěm pro následující dny. Prázdnými chodbami se prohání vítr, aby pak odletěl vytlučenými okny nebo dírami po střelách.

Nejsme tady samy. Kromě vojáků SDF, Kurdů i Arabů, je tady už i několik desítek novinářů z celého světa. Toho jsme se obávaly. Na druhou stranu to zase mohlo být i horší – pořád se sem nepropracovalo tolik kolegů, kolik jsme čekaly. V dalších měsících, než se bitva dobojovala, to mělo být mnohem horší. Přijely jsme tedy právě včas. A jeden z prvních, kterého tu uvidíme, je náš známý z hranic s podložkou. Charles, představuje se a my ho okamžitě počestujeme na Karla. Karla s podložkou.